

ภาษาบาลี ๑ คำ คติธรรมประจำสัปดาห์ “โทสธมม — สิ่งที่มีจริงคือโทสะ”

โทสธมม อ่านตามภาษาบาลีว่า โท - สะ - ด้า - มะ มาจากคำว่า โทส (โทสะ, สภาพที่ประทุษร้าย, ความโกรธ, ความขุ่นเคืองใจ) กับคำว่า ธมม (สิ่งที่มีจริง, ธรรม) รวมกันเป็น โทสธมม แปลว่า สิ่งที่มีจริงคือ โทสะ เป็นคำที่กล่าวถึงสิ่งที่มีจริงอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นสภาพที่โกรธ ขุ่นเคืองใจ ไม่พอใจ ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน แต่เป็นธรรมที่เป็นอกุศล ไม่มีประโยชน์ใดๆ ทั้งสิ้น เมื่อถูกความโกรธความไม่พอใจครอบงำแล้ว สามารถทำสิ่งที่ผิด ทำสิ่งที่ไม่ดีได้มากทีเดียว

ข้อความในพระสูตรต้นตปิฎก ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ มลสูตร แสดงความเป็นจริงของโทสะ และเมื่อดับโทสะได้แล้ว ไม่มีทางที่โทสะจะเกิดอีกได้เลย ดังนี้

โทสะให้เกิดความพินาศ โทสะทำจิตให้กำเริบ
ชนไม่รู้จักโทสะนั้นอันเกิดในภายในว่าเป็นภัย
คนโกรธย่อมไม่รู้จักประโยชน์ ย่อมไม่เห็นธรรม
โทสะย่อมครอบงำรชนในขณะใด ความมืดตื้อ ย่อมมีในขณะนั้น
ก็บุคคลใดละโทสะได้ขาด ย่อมไม่ประทุษร้ายในอารมณ์เป็นที
ตั้งแห่งความประทุษร้าย โทสะอันอริยมรรคย่อมละเสียได้จากบุคคลนั้น
เปรียบเหมือนผลตาลสุกหลุดจากขั้ว ฉะนั้น”

ธรรมเป็นสิ่งที่จริง ทรงไว้ซึ่งลักษณะของตน ไม่เปลี่ยนแปลงลักษณะเป็นอย่างอื่น เป็นจริงอย่างไร ก็เป็นจริงอย่างนั้น ไม่ว่าจะกล่าวถึงเรื่องใด ล้วนแล้วย่อมไม่พ้นไปจากธรรม ทุกขณะของชีวิตคือความเกิดขึ้นเป็นไปของธรรมเท่านั้น ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ศัพท์ว่า ธมม (ธรรม) ก็ชัดเจนว่าหมายถึงสิ่งที่มีจริง ดังนั้น เมื่อเป็นสิ่งที่จริง ก็เป็นธรรมทั้งหมด แม้แต่โทสะ ก็เป็นธรรม เพราะมีจริงๆ เกิดขึ้นจริงๆ ใครๆ ก็ปฏิเสธไม่ได้ เกิดขึ้นเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย ลักษณะของโทสะ คือ ขุ่นเคือง ทุร้าย กระสับกระส่าย เกิดขึ้นเมื่อใด ไม่สบายใจเมื่อนั้น ใครๆ ก็เปลี่ยนแปลงลักษณะของโทสะให้เป็นอย่างอื่นไม่ได้ นี่คือ ธรรมปกติในชีวิตประจำวัน แต่ละบุคคล ล้วนมีอกุศลมากด้วยกันทั้งนั้น ทั้งความติดข้องยินดีพอใจ ทั้งความโกรธ ความขุ่นเคืองใจ ความไม่พอใจ เป็นต้น แต่ถ้าถึงกับที่จะต้องล่วงออกมาเป็นทุจริตกรรมประการต่างๆ ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นนั้น ขณะนั้นแสดงให้เห็นถึงกำลังของกิเลสว่ามีมากอย่างยิ่ง

การที่บุคคลมีความประพฤติไม่ดีประการต่างๆ ประทุษร้ายเบียดเบียนผู้อื่นให้เดือดร้อนในลักษณะต่างๆ นั้น แท้ที่จริง ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล ไม่มีตัวตนเลย แต่เป็นเพราะกิเลสซึ่งเป็นเครื่องเศร้าหมองของจิตที่มีกำลังเกิดขึ้นทำกิจหน้าที่เท่านั้น จึงเรียกว่าเป็นบุคคลผู้มีความประพฤติไม่ดี เมื่อพบเห็นหรือได้

ทราบถึงความเป็นไปของบุคคลผู้ประพฤติไม่ดีเช่นนั้น จึงไม่ควรที่จะเพิ่มกิเลสให้กับตนเองด้วยการไปโกรธหรือผูกโกรธเขา เพราะขณะที่เราโกรธเขา ก็เป็นอกุศลของเราเอง และที่ควรจะได้พิจารณาอย่างยิ่ง คือ เคยโกรธใคร เคยเกลียดใคร คนนั้นไม่ติดตามเราไปในภพหน้า แต่ความโกรธของเราติดตามไปสะสมอยู่ในจิต เป็นโทษสำหรับตนเองเท่านั้น

ตามความเป็นจริงแล้ว บุคคลผู้ควรโกรธ ไม่มี จะเห็นได้ว่าไม่มีคำสอนในทางพระพุทธศาสนาแม้แต่บทเดียวที่สอนให้โกรธ หรือสอนให้เป็นอกุศลแม้จะเล็กน้อย มีแต่คำสอนที่เป็นไปเพื่อความเจริญขึ้นของกุศลธรรมประการต่างๆ ขัดเกลากิเลสซึ่งเป็นเครื่องเศร้าหมองของจิต จนกว่าจะสามารถดับได้จนหมดสิ้น

ถ้าไม่เห็นโทษของกิเลสทั้งหลาย มีความโกรธ ความขุ่นเคืองใจ เป็นต้น แล้วไม่ขัดเกลา ไม่ละคลายด้วยความเข้าใจพระธรรม นับวันก็มีแต่จะพอกพูนอกุศลให้มากขึ้น เป็นเหมือนทูกๆ ขาติที่ผ่านมา ซึ่งจะประมาทไม่ได้เลยทีเดียว เพราะกว่าจะไปถึงการดับกิเลสตามลำดับขั้นนั้น กุศลธรรมทั้งหลายต้องเจริญขึ้นและต้องได้ฟังพระธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดง ความเข้าใจพระธรรมนี้เอง จะเป็นเครื่องอุปการะเกื้อกูลให้ชีวิตเป็นไปในทางที่เป็นกุศล มั่นคงยิ่งขึ้น

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงว่า ผู้มีปัญหาเท่านั้น ย่อมเป็นผู้อดทนต่อความเสียหายที่ผู้อื่นกระทำกับตนได้ ไม่ว่าจะเป็นในลักษณะใด น้อยหรือมากเพียงใดก็ตาม แต่ในทางตรงกันข้าม ผู้ที่ไม่มีปัญหา ย่อมไม่อดทนต่อความเสียหายที่ผู้อื่นกระทำให้กับตน แต่จะโกรธตอบ ทำร้ายตอบด้วยวิธีการต่างๆ ความเสียหายที่ผู้อื่นกระทำกับผู้มีปัญหา ย่อมทำให้ท่านเป็นผู้มีความอดทนมากขึ้น แต่คนที่ไม่มีปัญหา เมื่อผู้อื่นทำความเสียหายให้ ย่อมเพิ่มความโกรธมากขึ้น สะสมอกุศลเพิ่มขึ้นซึ่งไม่เป็นประโยชน์เลยแม้แต่น้อย นี่ก็เป็นความต่างที่เห็นได้ชัดระหว่างผู้ที่มีปัญหา กับผู้ที่ไม่มีปัญหา เพราะฉะนั้น ปัญหาจึงเป็นสภาพธรรมที่ประเสริฐที่สุดในชีวิต ประเสริฐกว่าทรัพย์ภายนอกอย่างเทียบกันไม่ได้ เพราะทรัพย์ภายนอก เช่น แก้ว แหวน เงิน ทอง บางครั้งบางครั้งก็ทำให้เกิดทุกข์ เดือดร้อน นำมาซึ่งภัยอันตรายมากมาย แต่ปัญญานำมาซึ่งคุณประโยชน์แก่ชีวิตอย่างเดียว ไม่นำความทุกข์ความเดือดร้อนใดๆ มาให้เลย แล้วปัญญาก็เกิดขึ้นได้อย่างไร ก็ต้องมีเหตุที่จะทำให้ปัญญาเกิดขึ้น เมื่อเป็นเช่นนั้น จึงควรอย่างยิ่งที่จะได้ฟังพระธรรม ศึกษาพระธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดง ด้วยความเคารพ ละเอียตรอบคอบ ค่อยๆ สะสมปัญญา ความเข้าใจถูกเห็นถูกทีละเล็กทีละน้อย ไม่ข้ามในแต่ละคำ และจะต้องอาศัยกาลเวลาที่ยาวนานในการอบรมเจริญปัญญา จนกว่าปัญญาจะถึงความสมบูรณ์พร้อมได้ในที่สุด

ชมรมบ้านธัมมะ มศพ. : www.dhammadhomefellowship.com, โทร. ๐๘๑-๘๓๒๐๕๗๗